

8. Hafta- Bir Kültür Ögesi Olarak Dil

Dil, kültürü oluşturan öğelerden birisidir, kişiler arasında en etkin, sürekli ve en doğal iletişim sağlayan araçtır. Kişiler duygu ve düşüncelerini dil ile ilettikleri gibi, çevrelerindeki kişilerin duygu ve düşüncelerini yine dil ile öğrenir. Kültür yeniden öğrenilerek aktarılması gereken tarihsel ve toplumsal bir kalıt olduğundan, onu meydana getiren öğelerin öğrenilmesinde ve yeni kuşaklara aktarılmasında dile ihtiyaç vardır. Dil ayrıca bir ulusu oluşturan ve ulusallığı sağlayan en önemli etkenlerden birisidir. Çağımızda ulus denilen toplumu oluşturan asıl etkenin ırk-din birliği değil, dili de içeren kültür birliği olduğu kabul edilmektedir. Dil, kültürün aynasıdır. Uluslar kendi ihtiyaçlarına göre sözcük üretirler ve ulusal diller toplumca önemsenen alanlara ilişkin olarak gelişerek zenginleşir. Örneğin Türkçede akrabalığa, tarıma ve hayvancılığa ilişkin sözcük ve deyimler fazladır. Türkçe araştırmacılar tarafından ya Türk kültürünün temeli ya da kültürü oluşturan öğelerin merkezi olarak nitelendirilmiştir.

Günümüzde konuşulan diller genel olarak iki açıdan sınıflandırılmaktadır: Biçim açısından ve kaynak açısından. Kaynağa, kökene dair olan sınıflamalar kültürel etkileşimi daha iyi yansıtmaktadır.

Türk dilinin İslamiyet'ten sonra en çok etkilenmiş olduğu Arapça ve Farsça ile kökende hiçbir akrabalığı yoktur, ayrı gruplarda bulunurlar. Ural-Altay dillerinin Altay kolundan olan Türkçe, köken olarak en çok Moğolca ve Mançu-Tunguz dillerine yakındır. Biçim yönünden yapılan sınıflandırmalarda ise Türkçe bitişimli diller grubundadır. Çekim ve sözcük yapılarında sözcük kökü değişmez, ekler kullanılır.

Türkçenin tarihsel gelişimine bakılırsa, Türk tarihi içerisinde geçirdiği değişimler ve gelişmeler anlaşılabilir. İslamiyet öncesi Türk tarihinin en büyük özelliklerinden birisi Türklerin yaptıkları tarihi yazmamış olmalarıdır. Göktürk dönemine gelinceye kadar Türk tarihi hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Orhon yazıtlarındaki dil Türkçenin gelişmiş, zengin ve akıcı bir dil olduğunu göstermektedir. Uygur döneminde yaşanan din değişikliği dilde yabancı etkinin artmasına sebep olmuştur. İslam öncesi dönem Türkçesinde aile, tarım ve yönetim konularında zengin sözcükler bulunmaktadır. Türklerde aile kutsaldır, hayvancılığı d içeren

tarım Türklerin hayatlarını sağladıkları temel uğraştır ve son olarak da devlet ve yönetime Türklerde büyük bir önem verilmesi sonucunda bu gibi sözcüklerin sayısı fazladır.

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte Türk dilinde Arapça ve Farsçanın etkisi artmıştır. Bu değişimin nedenleri, İslam kültür ve uygarlığı içine giren kişi ve toplumlar için olan anlayış ve değerlendirmeler, Türk boylarının İslamiyet'le birlikte yurt değiştirerek batıya yönelmeleri, psikolojik etkenlerdir. Müslüman Türkler, ibadet ve bilim için Arapçayı, sanat için Farsçayı öğrenmeyi zorunlu olarak görmüştür.

Dilde yaşanan değişimler yöneticilerle yönetilenler arasında dil ayrılığına yol açmıştır, çünkü resmi yazışmalarda Arapça Farsça kullanılmaya başlanmıştır. Buna tepki olarak Kaşgarlı Mahmut, Ali Şir Nevai ve Karamanoğlu Mehmet öz dillerini savunmuşlardır. Kaşgarlı Mahmut ve Ali Şir Nevai bu yönde eserler vermişlerdir. İlerleyen dönemlerde Türkmen boyları ve beylikleri Türkçe kullanma eğiliminde olmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nin ilk kurulduğu dönemlerde de öz Türkçe egemen dildir. XVI. Yüzyıla gelindiğinde durum değişmiş, halifelüğün de etkisiyle Arapça ön plana çıkmaya başlamıştır. II. Mahmud döneminden itibaren ise Fransızca Osmanlı Devleti'nde eğitim dili olmuştur. Türkçülük akımının güçlendiği dönemlerde ise Türkçe konusunda çalışmalar yapılmıştır. Türkçe, Batı dilleriyle de zaman zaman etkileşime girmiştir, Anadolu'dan Avrupa'ya ilerlerken ve Anadolu'da karşılaştıkları Franklarla ilişkiler kurduklarında bu etkiden bahsedilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra ise Atatürk dil çalışmalarına öncelik vermiştir. 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuş, 1936 yılında bu cemiyetin ismi Türk Dili Kurumu olarak değiştirilmiştir. Yayınladıkları bildiride dil devriminin amacını şu şekilde belirttiler:

1- Türk dilini, ulusal kültürümüzün eksiksiz bir anlatım aracı haline getirmek

2- Türkçeyi çağdaş uygarlığımızın önümüze getirdiği tüm ihtiyaçları karşılayacağı bir yetkinliğe ulaştırmak

Türk Dil Kurumu'nun çalışmaları ve Türkçenin gelişmesi konusunda çalışanların çabaları sonucunda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu dönemlerdeki içeriğinden çok farklı ulusal bir dil özelliğine sahip olmuş, yazı dili ve konuşma dili arasındaki fark da giderilmiştir. Türkçe bir bilim ve kültür dili düzeyine ulaşmış, dile kazandırılan on binlerce sözcükle zenginleşerek güzelleşmiştir.

Kaynak: Şerafettin Turan, **Türk Kùltür Tarihi**, Bilgi Yayıncılık, Ankara 1990, s. 45-69.